

УДК 373.2.011.3–051.017:17:378.046-021.68(043.5)

І. О. ЖАДЛЕНКО

аспірант

Класичний приватний університет

ГУМАНОЦЕНТРИСТСЬКА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті висвітлено гуманоцентристська сутність і зміст професійно-етичної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах фахової підготовки. Доведено, що моральний аспект професійної діяльності фахівців дошкільної освіти потребує від них високої моральної культури, широкого світогляду, етичної зрілості. Акцентовано на здійсненні професійної підготовки майбутніх педагогів-вихователів у вищих навчальних закладах на засадах гуманозмістовності освіти: перехід від формальної загальнофілософської фундаментальності до духовнозорієнтованої; педагогічний процес має бути просякнутий глибокою повагою, довірою, делікатністю, справедливістю, людяністю до особистості студента; формування їхнього гуманістичного (вільного) мислення; урахування принципу орієнтованості на особу (індивідуальних інтересів і вподобань майбутніх педагогів-вихователів, їхній мрії та ідеалів); досягнення вершинності в розвитку моральності особистості (християнська любов до ближнього).

Доведено, що сучасний стан професійної освіти вимагає переглянути співвідношення теорії та технології, надаючи пріоритет при цьому моральним вимірам і етичному розвитку майбутніх педагогів.

Ключові слова: гуманоцентризм, професійно-етична підготовка, майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів, морально-етичний розвиток.

Актуальність теми дослідження пов'язана з нагальним питанням оновлення, модернізації та інтенсифікації процесу підготовки професіонала якісно нового рівня, що викликана стрімкою динамікою ринку праці й надшвидким прогресом інженерних і соціальних технологій.

Саме педагогові належить домінуюча й визначальна роль у вирішенні щоденних соціально-моральних завдань, адже вони є регуляторами свідомості та поведінки особистості дитини. Справа в тому, що вирішення цих завдань має ґрунтуватися на ціннісному усвідомлено-емоційному ставленні суб'єкта навчання до засвоєння етичного змісту, тому педагог своєю діяльністю покликаний гуманізувати крихкий внутрішній світ особистості вихованця, утверджувати ідеали добра, справедливості, любові, чесності й совісті. Саме на цих засадах має здійснюватися цілеспрямований виховний процес у дошкільних навчальних закладах (ДНЗ), рушійною силою якого є особистість педагога-вихователя, який має втілювати ідеї гуманістичної педагогіки, щоденно шукати шляхи оновлення навчання й виховання на основі процесів людинотворення, звільнюючи дошкільні заклади освіти від авторитарного підходу, формалізму й стереотипів.

Звідси виникає гостра необхідність у професійній підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах трансцендентної педагогіки, педагогіки вищих людських цінностей.

Інтеграційні процеси в європейському освітньому просторі інтенсифікували докорінні зміни, зумовили сутнісні інновації: надзвичайно гостро актуалізовано проблему гуманоцентризму; акцентовано на змінах орієнтації професійної освіти з технологічного рівня на гуманітарний, реалізації компетентнісного підходу в освіті; зростанні самостійності в навчанні з підвищенням складності опановуваних освітніх програм/кваліфікацій; забезпеченні якості освіти; підтримці навчання впродовж життя; диверсифікації освітніх послуг.

Наведемо перелік документів, у яких зафіксовано основні “болонські” положення:

- “Всеосяжна рамка кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти” (The Overarching Framework for Qualifications in the European Higher Education Area – EQF/EHEA), заснована на Дублінських дескрипторах;

- Європейська рамка кваліфікацій для учіння впродовж життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning – EQF/LLL), створена в межах Копенгагенського процесу на основі широкомасштабних досліджень і узагальнення практики в країнах Євросоюзу, що доповнює EQF/EHEA;

- Розробка національних рамок кваліфікацій, репрезентованих та ухвалених на Лондонській конференції міністрів, відповідальних за вищу освіту;

- Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area – ESG);

- Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA)) та ін.

Особливості професійної моральної поведінки й педагогічної етики вихователів ДНЗ зумовлені також вимогами до їхнього професіоналізму та компетентності, що постійно зростають. Такі концептуальні підходи закладено у зміст “Національної доктрини розвитку освіти України у XXI ст.” (2002 р.), Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”) (1993 р.), Державної програми “Вчитель” (2002 р.), Законів України “Про освіту” (1996 р.), “Про вищу освіту” (2014 р.), “Про дошкільну освіту” (2001 р.), “Про охорону дитинства” (2001 р.), Національної рамки кваліфікацій (2011 р.), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.), Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.), Концепції державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р. тощо.

У зазначених документах акцентовано на вимогах, що висувують до педагога в реалізації завдань сучасного виховання: володіння високими

моральними якостями, сформованість морально-етичної культури педагогів, усвідомлення гуманістичних цінностей професії, толерантність, відповідальність, педагогічна справедливість, честь, гідність, емпатія тощо.

Вагомими для дослідження є праці Л. Артемової, Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Завгородньої, Л. Зданевич, О. Кононко, В. Огнев'юка, Т. Поніманської, Г. Скірко, В. Сухомлинського, К. Ушинського, О. Фунтікової, які презентували різні аспекти теорії та методології дошкільної освіти.

Суттєвий інтерес для нас становлять праці вчених, у яких презентовано деякі аспекти окресленої проблеми:

– моральний розвиток педагога (І. Бех, Г. Васянович, В. Гриньова, І. Зязюн, О. Пехота, В. Радул, О. Савченко, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, І. Якиманська);

– формування професійно-етичної компетентності (В. Гриців, О. Дубасенюк, Т. Корольова, В. Нагаєв, Н. Петренко, С. Сисоєва, О. Слободянюк, Н. Шевчук);

– гуманізація освіти (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, Є. Барбіна, М. Берулава, І. Бех, В. Кремень, В. Лозова, Т. Ломтева, Ю. Мальований, Н. Ничкало, О. Пехота, В. Рибалка, В. Семиченко, А. Сущенко, Т. Сущенко);

– етичний розвиток педагога (С. Гончаренко, А. Москаленко, В. Писаренко, І. Синиця, І. Сухачева, Л. Хоружа);

– гуманізація освіти на біоетичній основі (З. Вейль, К. Грієр, Г. Губенко, Б. Унті).

Натомість проблему цілісного осмислення особливостей професійно-етичної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах фахової підготовки українські дослідники розглянули фрагментарно.

Мета статті – розкрити гуманоцентристську сутність і зміст професійно-етичної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах фахової підготовки.

Науковці в галузі педагогіки, психології, філософії, соціології, культурології наголошують на підготовці фахівців у таких ключових позиціях: по-перше, вони мають бути професійно компетентними; по-друге, екзистенційно відповідальними за свою педагогічну діяльність, поведінку, вчинки. Також вони наполягають на необхідності духовного оновлення сучасного людського світу.

У дослідників виникає певне занепокоєння з приводу того, що кожній людині нині не вистачає духовності. Так, прискорений розвиток цивілізації спричинив дисонанс у співвідношеннях і взаємозв'язках матеріальної та духовної культури. Український учений М. Шепелев доводить, що пріоритет техносферних процесів простежується “в руйнації базових культурних цінностей полікультурного ландшафту світу, заміщенні культурних відносин технологічними та поширенні антикультури, руйнації традиційних соціальних інститутів, в кризі модерної моделі держави – нації та пов'язаних з нею механізмів соціального регулювання і соціального захисту людини. А

звідси й бурхливий потік асоціалізації, що загрожує втратою людського в людині. Підриваються цінності свободи людини, є загроза перетворити її на елемент мегамашини, на робота” [8, с. 137].

У науковому доробку В. Солодкова йдеться про людську свідомість, що зосереджена на пріоритеті матеріального благополуччя, втрачає інтерес до духовної сфери життя; матеріальний фетиш породжує аморальність, псевдодемократизм і псевдогуманізм. Іноді любов до безпритульних тварин є вищою за любов до дитини. До активних дій провокують деструктивні сили суспільства. Нині навіть у духовній культурі не вистачає головного, її серцевини, самоцінності, навколо чого мають обертатися всі цивілізаційні надбання людства, а саме – гуманної спрямованості, гуманоцентризму. Дослідник зауважує: “Боротьба за торжество гуманізму потребує раціоналізації дій. Це означає, що соціальний інститут освіти мусить систематично виробляти конкретні, відповідні до об’єктивної реальності засоби, форми і методи взаємодії з учнями, які побудовані на основних принципах гуманізму. Ціннісно-раціональний підхід стимулює педагогічні кадри до пріоритету таких ціннісних орієнтацій, які найбільш притаманні зростанню в учнів ефекту духовності і мають бути системостворювальними факторами педагогічного гуманоцентризму” [4, с. 22].

Варто зазначити, що піднесення духовності – актуальне питання з позицій гуманізму, стратегічною метою якого є створення таких соціально-природних і комфортних умов життя людини, за яких вона могла б комфортно існувати в сучасному соціумі, жити й працювати із задоволенням, спілкуватися з оточуючими із душевністю, щиросердям, співчутливістю, вміти спрямовувати свої думки та вчинки на цілераціональні дії, на рішучість у досягненні цілей.

Найбільш продуктивними в розвитку концепції гуманоцентризму, безумовно, є соціальний інститут освіти, зокрема вищі навчальні заклади.

За нашим переконанням, професійна підготовка майбутніх вихователів ДНЗ у вищих навчальних закладах має здійснюватися на засадах гуманозмістовності освіти:

- перехід від формальної загальнофілософської фундаментальності до духовнозорієнтованої;
- педагогічний процес має бути просякнутий глибокою повагою, довірою, делікатністю, справедливістю, людяністю до особистості студента;
- формування їхнього гуманістичного (вільного) мислення;
- урахування принципу орієнтованості на особу: індивідуальних інтересів і вподобань майбутніх педагогів-вихователів, їхній мрій та ідеалів;
- досягнення вершинності в розвитку моральності особистості: християнська любов до ближнього.

Ми повністю погоджуємося з Л. Хомич, яка робить акцент, що основою сучасного педагогічного процесу має бути Людина як найвища цінність, а зміст освіти необхідно спрямовувати на розвиток ціннісного світоглядного ставлення особистості до соціального й природного навколиш-

нього світу та до самої себе. Ціннісне ставлення передбачає поєднання інтересів викладача та студента, спрямованих на вільний саморозвиток особистості, збереження її індивідуальності, виховання такого громадянина-патріота, який здатен забезпечити високий рівень розвитку культури держави, її престиж і гідне місце в цивілізованому світі [5].

Досліджуючи особливості професійної підготовки майбутнього педагога з позиції філософського підходу, Л. Хомич вважає, що до освітнього закладу має прийти педагог нової формації, який засвоїв надбання загальної та професійної культури, з послідовним професійно-педагогічним мисленням, вільний від стереотипів минулого й політико-ідеологічного тиску. У структурі професійної підготовки педагога філософсько-світоглядну основу автор виокремлює як обов'язкову підвалину формування самосвідомості, його особистих поглядів і переконань, його духовності та практичного самовизначення [6, с. 123].

Важливим є твердження А. Алексюка, який розглядає вищу педагогічну освіту як фундаментальну наукову, загальнокультурну й практичну підготовку фахівців, які визначатимуть темпи та рівень науково-технічного, економічного й соціально-культурного прогресу. На думку науковця, вища педагогічна освіта покликана сприяти формуванню інтелектуального потенціалу нації, всебічному розвитку особистості як найвищої цінності суспільства, стати могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил України [1, с. 248].

На думку Є. Зеленова, нагальною стає потреба розробки методологічних і теоретичних засад нового напрямку в теорії професійної педагогічної освіти, а саме – планетарного підходу до навчання й виховання майбутніх педагогів [3, с. 5].

Відомим і беззаперечним є новаторський внесок ученого Є. Зеленова щодо методологічного значення принципів і методів системного підходу до пізнання, які передбачають, на його думку, взаємопов'язаність, взаємозумовленість, цілісність явищ об'єктивної дійсності (екологічного становища, економіки, політичної діяльності, громадських рухів, систем освіти тощо). Серед концепцій гармонізації та гуманізації взаємовідносин у системі “екосфера – людство – людина” займають провідне місце ноосферна концепція В. Вернадського та концепція коеволюції природи й людства М. Моїсеєва. У них переконливо доведено необхідність і можливість об'єднання людства в єдину планетарну спільноту, інакше людський род може зникнути [3, с. 5].

Дійсно, розвиток професійної освіти є потребою, без задоволення якої суспільство не має майбутнього. Останнє потребує активізації зусиль держави й громадянського суспільства щодо матеріального забезпечення освіти, зростання теоретичної активності педагогів і вчених щодо прогнозування основних напрямів розвитку освіти в XXI столітті. Українські вчені (М. Згуровський, В. Кремень, М. Михальченко, С. Ніколаєнко, В. Ог-

нев'юк, О. Савченко та ін.) в останні роки створили низку праць, де вказану потребу осмислили досить ґрунтовно.

Найповніше обґрунтування концептуальної канви сучасної філософії освіти знаходимо в наукових доробках В. Андрущенка. На основі п'яти принципових положень учений формує рекомендації щодо стратегії розвитку галузі та новітніх основ державної політики. На його думку, глобалізація, інформаційна революція, волоконний зв'язок, надшвидкості турбореактивної авіації, нанотехнології змінюють образ світу й звичні контури нашого буття в ньому, а головне – змінюються фундаментальні основи відтворення людини як біологічного й антропологічного типу. І доки ми не усвідомимо сенсу того, що відбувається, не сформуємо бодай теоретично, як говорять синергетики, “порядку із хаосу”, ми ніколи не вибудуємо систему освіти, яка б забезпечила більш-менш задовільну підготовку людини до життя [2, с. 7].

Беззаперечним є той факт, що сучасний стан професійної освіти вимагає переглянути співвідношення теорії та технології, надаючи пріоритет при цьому моральним вимірам і етичному розвитку майбутніх педагогів.

Серед об'єктивних передумов необхідності модернізації професійної підготовки сучасного педагога Л. Хоружа виокремлює:

- необхідність переорієнтації свідомості педагогів на визнання нових освітніх пріоритетів: поваги до особистості дитини та її права на самовизначення, оволодіння відповідними етичними нормами;
- формування готовності майбутнього педагога до етично адекватної поведінки;
- високий рівень їхнього морального-етичного розвитку [7, с. 6].

Дослідниця етичний розвиток педагога розглядає як “цілеспрямоване оволодіння етичними нормами, що передбачає вміння педагога адекватно поводитись у різних ситуаціях морального вибору, керуючись повагою до особистості дитини” [7, с. 6].

Морально-етична складова фахової підготовки має домінуюче значення для формування професійної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ, адже в її структурі саме етика є системоутворювальним складником, метахарактеристикою педагогічної діяльності вихователя. Надаючи пріоритет моральним вимірам професійної підготовки, особливий акцент необхідно зробити на питаннях особистісної відповідальності та сумлінності майбутніх працівників дошкільної освіти.

Основу регуляції поведінки особистості завжди становлять норми та правила. Йдеться про етичні засади в професійній діяльності майбутніх вихователів, вихідними положеннями яких є: моральність як змістоутворювальне явище людського буття (моральна свідомість, моральна поведінка, моральні відносини); етичні кодекси педагогічної професії; особливості поведінки педагога в професійних взаєминах; етичний вимір взаємодії “вихователь – діти – батьки”; педагогічний такт; професійна культура; педагогічна майстерність.

Висновки. Отже, врахування майбутнім вихователем ДНЗ морально-етичних норм і підходів у педагогічному процесі дає змогу розглядати його з позицій духовного насичення, що ґрунтується на суб'єктних, індивідуально-неповторних проявах взаємодії педагога та вихованців і спрямований на розвиток вільної дитини. Відтак особистість вихователя дошкільного навчального закладу – це приклад соціальної поведінки дитини, своєрідний “моральний еталон”, який своїми якостями та рисами демонструє не себе, а ідеї та помисли повноцінного й гідного життя дитини.

Список використаної літератури

1. Алексюк А. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів / А. Алексюк. – Київ : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Андрущенко В. П. Філософія освіти XXI століття : у пошуках перспективи / В. П. Андрущенко // Філософія освіти. – 2006. – № 1(3). – С. 6–12.
3. Зеленов Є. А. Теоретичні основи планетарного виховання студентської молоді : монографія / Є. А. Зеленов. – Луганськ : НОУЛІЖ, 2008. – 272 с.
4. Солодков В. Гуманоцентристська сутність соціокультурної підготовки педагогічних кадрів / В. Солодков // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 1. – С. 22–27.
5. Хомич Л. О. Аксиологічні основи професійної підготовки майбутнього вчителя / Л. О. Хомич // Аксиологічний підхід – основа формування цілісності особистості майбутнього педагога : монографія ; за заг. ред. Л. О. Хомич. – Київ ; Ніжин : Вид. ПП Лисенко М. М., 2010. – 143 с.
6. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. О. Хомич. – Київ : Магістр-S, 1998. – 200 с.
7. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога : навч. посіб. / Л. Л. Хоружа. – Київ : Академвидав, 2012. – 208 с.
8. Шепелев М. Політико-цивілізаційний підхід до аналізу глобалізаційних феноменів / М. Шепелев // Соціальна психологія. – 2004. – № 4. – С. 123–138.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2016.

Жадленко И. А. Гуманоцентрическая сущность профессионально-этической подготовки будущих воспитателей дошкольных учебных заведений

В статье раскрыты особенности гуманоцентрической сущности и содержания профессионально-этической подготовки будущих воспитателей дошкольных учебных заведений в условиях профессиональной подготовки. Доказано, что моральный аспект профессиональной деятельности специалистов дошкольного образования требует от них высокой нравственной культуры, широкого кругозора, этической зрелости. Акцентируется на осуществлении профессиональной подготовки будущих педагогов-воспитателей в высших учебных заведениях на основе гуманосодержательности образования: переход от формальной общефилософской фундаментальности к духовно-ориентированной; педагогический процесс должен быть пропитан глубоким уважением, доверием, деликатностью, справедливостью, человечностью к личности студента; формирование их гуманистического (свободного) мышления; учета принципа ориентированности на человека (индивидуальных интересов и предпочтений будущих педагогов-воспитателей, их мечтаний и идеалов); достижения вершинности в развитии нравственности личности (христианская любовь к ближнему).

Доказано, что современное состояние профессионального образования требует пересмотреть соотношение теории и технологии, предоставляя приоритет при этом моральным измерениям и нравственному развитию будущих педагогов.

Ключевые слова: гуманоцентризм, профессионально-этическая подготовка, будущие воспитатели дошкольных учебных заведений, морально-нравственное развитие.

Zhadlenko I. Humane-Oriented Professional and Ethical Training of Future Preschool Teachers

The article focuses on humane-oriented nature and content of professional and ethical training of future teachers of preschool educational institutions in official training environment. It has been proved that moral aspect of the professional activity of preschool education requires high moral culture, wide outlook and ethical maturity from future teachers. The attention is focused on professional training of future pre-school teachers in higher educational establishments on the basis of humane-oriented content of education.

It has been determined that the rise of spirituality is an important question from the standpoint of humanism with the strategic objective to create socio-natural and comfortable conditions of life, to enjoy comfortable existence in today's society, to live and work with pleasure, to communicate with others with sincerity, open-heartedness, compassion, to be able to direct thoughts and actions to purposeful and goal-oriented rational actions.

It has been specified that training of future preschool teachers in institutions of higher education should be humane-oriented: the transition from formal and general philosophical fundamentalism to spirituality-oriented education; pedagogical process should be saturated with deep respect, trust, delicacy, justice, humanity to the student's individuality; formation of humanistic (free) thinking; taking into account the principle of individual orientation, individual interests and preferences of future teachers, their dreams and ideals; perfection in the development of individual morality: Christian love for neighbor.

It has been proved that the current state of professional education requires reframing of the issues of theory and technology, giving priority to the moral and ethical dimensions in the development of future teachers.

Key words: *humane-orientation, professional and ethical training, future pre-school teachers, moral and ethical development.*